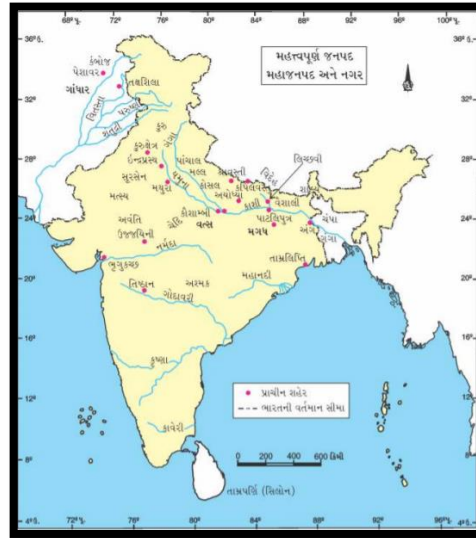

ધોરણ : 6 સામાજિક વિજ્ઞાન

પાઠ : 4 ભારતની પ્રારંભિક રાજ્યવ્યવસ્થા

સ્વાધ્યાય

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન : 1 નીચે આપેલા પ્રશ્નોના વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ઉત્તર લખો.

(1) મહાજનપદ કેટલાં હતાં ?

(A) 17

(B) 18

(C) 16

(D) 19

(2) મહાજનપદો કયા કાળમાં હતાં ?

(A) આધુનિક

(B) વૈદિક

(C) અનુવૈદિક

(D) મધ્યકાલીન

(3) નીચેનાં રાજ્યોમાંથી કયું રાજ્ય ગણરાજ્ય કહેવાતું હતું ?

(A) મધ્ય

(B) કોસલ

(C) વલ્સ

(D) વૈશાલી

(4) જનપદોમાં કેટલા પ્રકારની રાજ્યવ્યવસ્થા સ્થાપિત હતી ?

(A) એક

(B) બે

(C) ત્રણ

(D) ચાર

પ્રશ્ન : 2 ટૂંકમાં ઉત્તર આપો.

- (1) રાજાશાહી અને લોકશાહી રાજ્યવ્યવસ્થા વચ્ચેનો તફાવત ટૂંકમાં જણાવો.
❖ લોકશાહી અને રાજાશાહી વચ્ચેનો તફાવત નીચે મુજબ છે.

રાજાશાહી રાજ્યવ્યવસ્થા	લોકશાહી રાજ્યવ્યવસ્થા
1. રાજાશાહી રાજ્યવ્યવસ્થામાં રાજા મુખ્ય હોય છે.	1. લોકશાહી વ્યવસ્થામાં લોકો દ્વારા ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ મુખ્ય હોય છે.
2. રાજાશાહીમાં રાજા સર્વોપરી હોય છે.	2. લોકશાહીમાં ગૃહનો વડો (પ્રમુખ) મુખ્ય હોય છે.
3. તેમાં રાજાને મદદ કરનાર પ્રધાનમંડળ હોય છે.	3. તેમાં પ્રમુખ(ગૃહ)ને રાજ્યવહીવટમાં મદદ કરનાર મંત્રીમંડળ હોય છે.
4. તેમાં રાજાનું પદ વંશપરંપરાગત હોય છે.	4. તેમાં પ્રદેશની પ્રજા પોતાના પ્રતિનિધિઓ ચૂંટે છે.

(2) ગણરાજ્યોની શાસનવ્યવસ્થાની વિશેષતા જણાવો.

❖ ગણરાજ્યોની શાસનવ્યવસ્થાની મુખ્ય વિશેષતાઓ નીચે પ્રમાણે હતી.

(1) ગણરાજ્યોનો વહીવટ સભા કરતી. વહીવટની બધી સત્તા સભાના સભ્યો ભોગવતા.

(2) સભાના સભ્યો તરીકે વૃદ્ધો અને યુવાનોને પસંદ કરવામાં આવતા.

- (3) ગણરાજ્યમાં દરેક સભ્ય રાજા ગણાતો. દરેક સભ્ય ચોક્કસ સમય સુધી સભાનું સભ્યપદ ભોગવતો.
- (4) સભાનું સ્થળ 'સંથાગાર' (નગરભવન) તરીકે ઓળખાતું.
- (5) ગણ રાજ્યનો રાજ્યવહીવટ કરવા માટે સભા ચૂંટણી દ્વારા પ્રમુખની પસંદગી કરતી.
- (6) સભ્યોની એક કાર્યવાહક સમિતિ પ્રમુખને રાજ્યવહીવમાં મદદ કરતી.

(7) સભામાં રાજ્યવહીવટ, સંરક્ષણ, યુદ્ધ, સંધિ જેવા મહત્વના પ્રશ્નો પર ચર્ચા કરવામાં આવતી અને બહુમતી કે સર્વાનુમતીએ નિર્ણય લેવામાં આવતો. આમ, ગણરાજ્યોની શાસનવ્યવસ્થા સંપૂર્ણપણે લોકો પર આધારિત હતી.

(3) ગણરાજ્યોનું સમાજજીવન વર્ણવો.

❖ ગણરાજ્યોનું સમાજ જીવન નીચે મુજબનું હતું:

(1) ગણરાજ્યોના લોકો સામાન્ય રીતે સાદાં ઘરોમાં રહેતા હતા.

(2) તેઓ પશુપાલન કરતા હતા.

(3) લોકો ઘઉં, ચોખા, જવ, શેરડી, તલ, સરસવ, કઠોળ વગેરે પાકો પકવતા હતા.

(4) તેઓ માટીનાં વાસણોનો વધારે ઉપયોગ કરતા.

(5) વાસણો પર તેઓ ચિત્રકામ કરતા હતા જે 'ચિત્રિત ધૂસરપત્રો' તરીકે ઓળખાતાં.

- (6) રાજાઓ પોતાના રાજ્યની રાજધાનીની આસપાસ પથ્થરો અને ઈંટોના મજબૂત અને ઊંચા કિલ્લાઓ બાંધતા. તેનાથી લાખો લોકોને આજીવિકા મળતી.
- (7) ખેડૂતો પોતાની જમીનની ઊપજનો છઠ્ઠો ભાગ કરરૂપે રાજકોષમાં આપતાં.
- (8) કારીગરો એક મહિનામાં એક દિવસ રાજ્યનું કામ કરતા.
- (9) પશુપાલકો રાજાને પશુઓ કરરૂપે આપતા.
- (10) વેપારીઓ રાજાને માલસામાનના ખરીદ - વેચાણ પર કર આપતા.

પ્રશ્ન : ૩ 'અ' વિભાગમાં આપેલા રાજ્યનાં નામ સામે 'બ' વિભાગમાં આપેલ રાજધાનીઓનાં યોગ્ય નામ જોડી ઉત્તર આપો.

અ

(1) મગધ

(2) ગાંધાર

(3) વત્સ

(4) અવંતિ

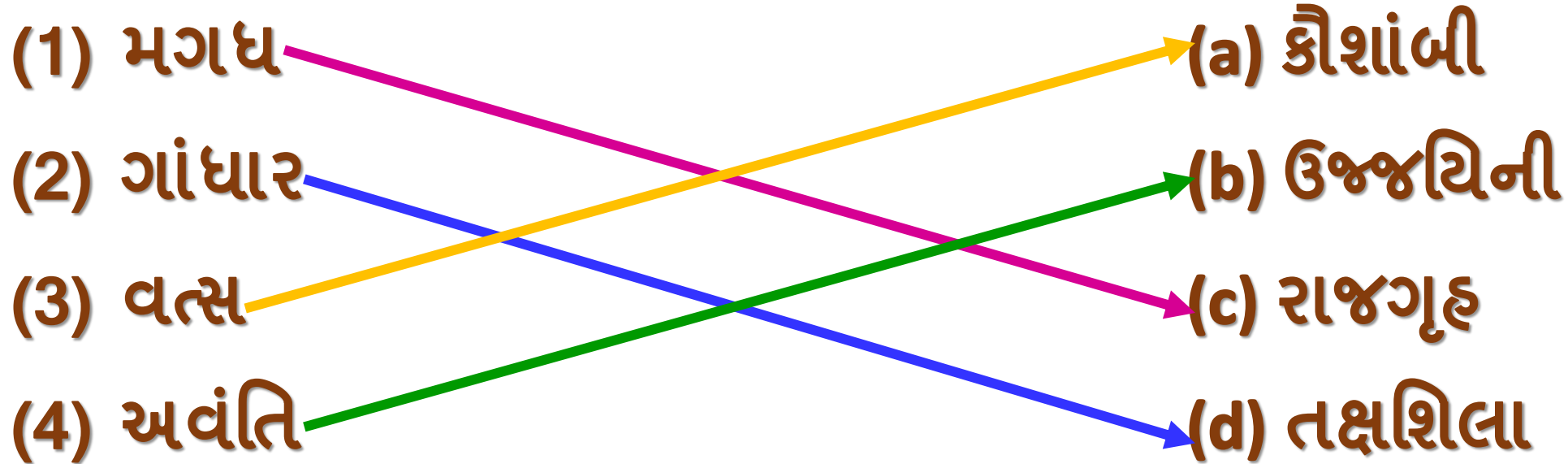
બ

(a) કૌશાંબી

(b) ઉજ્જયિની

(c) રાજગૃહ

(d) તક્ષશિલા

Thanks

For watching